

Landboforeningsvirksomhed i Fortid, Nutid og Fremtid.

Foredrag i Københavns Amts Landboforening

af

N. Heymann,

Landbrugskandidat, Proprietær.

Naar Landboforeningens Foredragsudvalg med Bestyrelsens Billigelse har foreslaaet, at Spørgsmaalet angaaende Landboforeningsvirksomhed atter drages frem her i Foreningen, efterat Æmnet flere Gange i den sidste Tid er behandlet, maa Grunden søges deri, at man erkjender Spørgsmaalets aktuelle Betydning. Men medens Kaptajn Lassen ved et Foredrag i Foreningen ifjor søgte at belyse Sagen ved Fremstilling af Forhold paa flere Steder i Udlandet, særlig fra Lande, hvorfra vi formentlig kunne høste Erfaring, og Foredraget efter Planen nærmest behandlede Landboforeningsforhold omkring store Byer, ønskede jeg gjerne i Aften at behandle Landboforeningsvirksomhedens Udvikling her i Landet gennem dette Aarhundrede til Virksomhedens nuværende Standpunkt. Uagtet meget heraf sikkert er kjendt af d'Hrr., mener jeg dog, at en kort, samlet Fremstilling af de lokale faglige Landboforeningers Udvikling igjennem Tiderne til deres nuværende Standpunkt, har sin Interesse, ikke mindst til Belysning af Landboforeningernes Stilling og deres Opgaver i Fremtiden, thi Stillingen, Opgaverne maa — forekommer det mig — bygges paa historisk Grund.

At give nogen indgaaende Beskrivelse af de lokale Landboforeningers Historie, er dog ikke Opgaven her

og det lader sig bl. a. paa Grund af det voluminøse Omfang ejheller gjøre i et Foredrag; jeg vil blot her fremdrage en Del spredte Træk, for derigjennem at søge Udviklingens Gang belyst.

Allerede fra Aarhundredets Begyndelse gjøres der Forsøg paa Dannelsen af lokale økonomiske Foreninger, hvori Landbrugsopgaver spille en vis, om ikke altid den største Rolle. Fremkaldelsen af disse Foreninger var indirekte en Frugt af de store Landboreformer i forrige Aarhundredes Slutning, direkte en Frugt af Det kgl. danske Landhusholdnings Selskab. Dette Selskab oprettedes, som bekjendt, 1769, nød megen Anerkjendelse hos Regjeringen, der ofte i rigt Maal benyttede det som Raadgiver, ligesom det ogsaa personlig understøttedes af Kongen. Landets berømteste Mænd var med til Selskabets Oprettelse, og J. H. E. Bernstorff var i flere Aar Præsident. Planen for Virksomheden var grumme alsidig, der var saaledes ikke færre end 309 Paragrafer i Udkastet til de oprindelige Love.

Formaalet var »at opmuntre ved Priser og Præmier for Landmanden, Kunstneren og Haandværksmanden udi Hs. kgl. Majestæts samtlige Riger og Lande«. Oprindelig var kun faa større Landmænd og, hvad naturligt var, ingen Bønder Medlemmer af Selskabet; Størstedelen af disse bestod af højere Embedsmænd. Det var et Opmuntringsselskab af filantropisk Natur, hvor Landmanden, Kunstneren og Haandværksmanden vare de nydende. — Allerede 1770 uddeltes saaledes 20 Præmier, deraf 10 i praktisk Retning, f. Ex. »for Selvejere, der vise sig de villigste og stræbsomste til Ophævelse af det faste Fællesskab i Danmark«. — »For de fleste levende Gærders Plantning her i Riget«. — Noget af det første, Selskabet tog fat paa, var Arbejdet for Svingplovens Indførelse; endvidere uddeltes Medailler for almenfattelige Landbo-skrifter, hvoraf Høegh's »Vejledning for den Bonde, der har faaet sin Jord udskiftet«, der udkom 1794, har faaet stor Betydning.

Det ligger nu aldeles udenfor dette Foredrags Ramme at behandle Landhusholdningsselskabets Historie og Virksomhed, hvad det her gjælder om, er at fremdrage Selskabets Indflydelse paa de i Aarhundredets Begyndelse opdukkende lokale Foreninger, og de enkelte Antydninger af Landhusholdningsselskabets Virksomhed, som jeg har givet, faar netop Betydning i saa Henseende.

Selskabet havde da bestaaet i henved 40 Aar, dets alsidige Præg havde begyndt at forandre sig noget i mere landøkonomisk Retning. Det ved de store Reformere — blandt hvilke Stavnsbaandets Løsning og Udskiftningen vel ere de vigtigste — frembragte Liv og forøgede Virksomhed, maatte ligeledes for Landhusholdningsselskabet, der omfattede saavel Danmark som Norge, bevirke et stærkt forøget Arbejde. Paa den anden Side bragte den i Aarhundredets Begyndelse blomstrende, forhaabningsfulde, af gode Konjunkturer støttede Periode et nyt Pust udover Landet, under hvilken det gjaldt om at hjælpe den forhen noget forkuede Bonde til at drage den rette Nytte af Reformerne; ved dette Arbejde viste Landhusholdningsselskabet netop, hvor velsignelsesrig dets Virksomhed var, men det var klart, at Selskabet nu maatte have aktuel Hjælp ude fra. Tiden til Oprettelsen af mindre Landhusholdningsselskaber var kommen.

De Selskaber, jeg har kunnet opspore i de første 20 Aar af Aarhundredet, ere følgende:

- 1805. Efterslægtsselskabet paa Bornholm (indstillede væsentlig sin Virksomhed 1823).
- 1809. Selskabet til Oplysningens og Industriens Fremme i Lolland-Falsters Stift (gik i 1835 over til et nyt Selskab).
- 1810. Fyens Stifts patriotiske Selskab (sygnede hen i 20erne).
- 1810. Det økonomiske Selskab for Aarhus Amt (sluttede rimeligvis omkring 1820).

1810. Randers Amts Husholdningsselskab.
 1810. Aalborg Stifts og Amts økonomiske Selskab (ophævedes i 20erne).
 1811. Det Randlevske Distrikts Selskab for gavnlig Virksomhed (senere gaaet ind).
 1812. (Det slesvig-holstenske patriotiske Selskab).
 1812. Møens landøkonomiske Selskab (gik ind faa Aar efter).
 1814. Holbæk Amts økonomiske Selskab.
 1818. Kjøbenhavns Amts Agerdyknings Selskab (ophørte omkring Midten af 20erne).

Der er vist ingen Tvivl om, at der har været flere end de her nævnte og med en endnu kortere Levetid end de fleste af disse. Optegnelserne herom som saa mange andre Optegnelser, der kunde have formaaet at kaste nyt Lys over Landboforeningsvæsenet saavel som over Landbrugets Historie, ere vist for en stor Del gaaet tabt i Tidens Løb.

Saa godt som alle disse Selskaber ere fremkomne enten ved direkte Foranledning eller ialfald gennem Raadførelse med Landhusholdningsselskabet; ligesom dette var anerkjendt af Regjeringen, saaledes fik de nydannede Selskaber først deres Stempel ved at være anerkjendte af Moderselskabet. Selskaberne dannedes ogsaa nærmest efter Landhusholdningsselskabets Mønster, kunde gjerne regnes som Filialer af dette; næsten alle Selskaberne understøttedes kraftig af Landhusholdningsselskabet, dels ved deres Oprettelse, dels senere i Virksomheden med Pengegaver — 100 til 300 Kr. aarlig — til Præmier for ypperlig Pløjning med Svingplov, Bogsamlingers Oprettelse osv. Paa den anden Side vare de nydannede Selskaber en væsentlig Hjælp og Støtte for Moderselskabet, hvis Opgavers Antal og Størrelse efterhaanden vare voxede Selskabet over Hovedet, saa det umulig ene kunde røgte dem paa forsvarlig Maade.

De nydannede Selskabers Fysiognomi, deres Sær-

præg var nærmest filantropisk. De havde som Opgaver at virke til Udbredelse af Sædelighed, Vindskibelighed, Husflid og lignende, til Industriens og — rigtignok ofte i mindre Grad — Landbrugets Opkomst. Man maa betegne disse nye Selskaber som patriotisk filantropiske Præmieselskaber, med Udspring fra det almindelig økonomiske, ligesom vor Landbrugsliteratur, hvis første Kilder maa søges i den ved Regjeringens Foranstaltning i forrige Aarhundrede fremkaldte righoldige økonomiske Literatur.

De nydannede Selskabers Stiftere og senere Medlemmer vare nærmest højere Embedsmænd i paagjødende Egn tilligemed Præster. Man maa særlig lægge Mærke til den betydelige Rolle, som netop Præsterne spillede ved Foreningernes Dannelse og Virksomhed i Begyndelsen og langt op i dette Aarhundrede. Det laa tildels i hele Datidens rationalistiske Aand. De theologiske Studerende hørte jo Foredrag om Agerdyrkning paa Universitetet, og det er en Selvfølge, at Præsterne, der jo sædvanlig selv vare Agerdyrkere og kom i saa nær Berøring med den i aandelig som materiel Henseende ved lange Tidens Tryk forkuede Bonde, maatte øve en meget gavnlig Virkning paa denne og hans Bedrift. Præsterne maatte i mange Henseender være Pionerer — om man vil Konsulenter —, hvor det gjaldt Forbedringer og Fremskridt. — Efterhaanden kom Godejernerne og Proprietærerne ligeledes med i Landboforeningsvirksomheden; Bønderne vare stadig de nydende.

Spørge vi nu om, hvad det da egentlig var for Foranstaltninger, som Bønderne nød godt af, eller, hvad der er det samme, hvad der egentlig præmieredes, er det ikke let hurtigt at give Svar derpaa; langt lettere vilde det være at svare paa Spørgsmaalet om, hvad der ikke præmieredes. Præmieringen gjaldt undertiden saa at sige alt mellem Himmel og Jord.

Som Exempel skal nævnes, at »Det økonomiske Selskab for Aarhus Amt« efter utallige Forslag om

Præmieringsæmner — hvor end ikke Anvendelsen af Halm til Ligkister for at spare Træ fattedes — endelig besluttede at præmiere følgende: (if. Selsk. Jubilæumsskr.).

- 1) For Hegn og Fred og Stens Oprydning.
- 2) For Agerdyrkning (til de Gaardmænd, der 1812 havde lagt deres Vintersæd i vel behandlet Brak).
- 3) Havedyrkning.
- 4) Kartoffeldyrkning.
- 5) Hampeavl.
- 6) Høravl.
- 7) Humleavl.
- 8) Tobaksavl.
- 9) Huslodders Dyrkning (til Husmænd, der bedst dyrke deres Jord med egen Plov og egen Plovstud).
- 10) For den Mand, der forfærdigede den bedste Plov.
- 11) For Dyrkning af Kurve og Baandpil.
- 12) For Kulbrænding af Tørv.
- 13) For Teglværkers Anlæggelse.
- 14) For Husflid.
- 15) For Vejledning i Ølbrygning.
- 16) For Straahatte.
- 17) For Handsker.

Ialt over 50 Præmier til et Beløb af 1057 Rdl.

Ligesaa vidtrækkende som Opgaver og Formaal vare for Selskaberne, ligesaa vidtløftig var sædvanlig selve Administrationen med dens mange Kommissioner, Kredsbestyrere og lign., hele Apparatet var ofte yderst kompliceret. — Hvad der egentlig udrettedes, ja derom savne vi desværre ofte Kjendskab; paa alle Maader har det ikke staaet i Forhold til hvad der tilsigtedes. Saaledes ses hyppig i de gamle Beretninger, at der ofte slet ikke meldte sig Ansøgere eller Konkurrenter til de forskjellige Præmier. Mange Selskaber mente at udrette noget betydeligt ved Fabriksanlæg; Industrien stod jo højt i Kurs. Saaledes oprettede Aalborg Stifts og Amts økonomiske Selskab en Staalfabrik i Aalborg, som slugte alle Pengene; andre Foreninger som

Holbæk Amts økonomiske Selskab oprettede derimod en Sparekasse (som endnu bestaar), hvad der hjalp Selskabet ud over de daarlige Tider.

Et Selskab, nemlig Kjøbenhavns Amts Agerdyrkningselskab, der jo hører denne Periode til, kan tjene som et Exempel paa Foreninger med noget mere landøkonomisk Præg. Det stiftedes 1818 ifølge skriftlig Opfordring af Landhusholdningsselskabets Præsident Collin og Kammeraad Drewsen fra Strandmøllen. Formaalet skulde være: »at udbrede i Hovedstadens Omegn en mere hensigtsmæssig Dyrkningsmaade især af Bondejorden, end den sædvanlige.« — Opfordringen blev underskrevet af 25 Mænd, og af Vedtægterne ere de vigtigste: 1) Ved Raad og Daad at virke for et forbedret Agerbrug i Kjøbenhavns og Roskilde Amter. 2) der virkes ved Pengeunderstøttelser til at forandre slette Driftsmaader, 3) ved Uddeling af gode Agerdyrkningsredskaber, godt Sædekorn og nyttige Bøger, 4) ved at forfatte, trykke og lade uddele nyttige Raad, saaledes som de findes i Almanakken, og 5) endvidere ved den mulige Vejledning, som visse af Selskabets Medlemmer paatage sig at meddele den dygtige og lærvillige Bondemand, eller paa anden Maade. 6) Bøndersønner i Lære, 7) Faste Diskussionsmøder foruden Omgangsmøder.

Collin blev Formand og Drewsen Sekretær i dette Selskab, og der meldte sig 147 Medlemmer, hvorblandt 4 Ministre og over 20 større Godsejere og Landmænd, lige saa mange Præster og kun 14 Bønder. Resten vare Embedsmænd og Handelsfolk.

Det har ikke været mig muligt at faa noget nærmere at vide om Virksomheden; jeg véd end ikke om det Tilbud, der blev givet Selskabet af Statsminister, Gehejmeraad Kaas, om at overlade det den ham tilhørende Gaard paa Gjentofte Mark paa c. 80 Tdr. Land, for at Selskabet kunde drive den som en Mønstergaard, blev taget til Følge. Kun vides det, at Selskabet virkede for Udbredelse af Provstirug. — Virksomheden har vel her,

som mange andre Steder, ikke baaret synderlig Frugt. 1823 er Selskabet sygnet hen, og Drewsen giver det i en Indberetning dets Gravmæle: »at det ikke har udrettet noget af Betydning«.

Som det gik med dette Selskab gik det med de fleste andre, kun ganske enkelte gik uskadte igjennem den økonomiske Krise, der i det andet Aarti af Aarhundredet, først paa Grund af Krigen 1807—1814, dernæst Pengenes Værdifald og endelig Produkternes fra 1815 til henimod 1830, tyngede saa stærkt paa Landbruget og ikke mindst paa de store Gaarde. I en Tid, hvor Falitter hørte til Dagens Orden, hvor Staten maatte overtage den ene store Ejendom efter den anden, var det jo naturligt, at næsten alle Forbedringer og Fremskridt maatte standse, tilmed da Landbruget dengang jo ikke nær havde den Modstandsevne, som det under den nuværende Krise har vist sig at være i Besiddelse af. — Selv Landhusholdningsselskabet blev ikke uberørt af Tiderne og i mange af Amtsselskaberne standsedes næsten hele Virksomheden for længere Tid.

Desto mærkværdigere er det, at der i denne Periode fremkommer 2 nye Landboforeninger, nemlig Holstebro og Omegns landøkonomiske Selskab (Ringkjøbing Amts landøkonomiske Selskab) 1820 og Veile Amts landøkonomiske Selskab 1823; men betegnende er det, at begge ere jyske Selskaber; det synes at kunne tyde paa at Forholdene have været noget gunstigere, i alfald i visse Egne af Jyllland, end paa Øerne.

Ved Veile Amts landøkonomiske Selskab er at bemærke, at det ifølge Vedtægterne sætter Landbruget som Nr. 1, og Husfliden som Nr. 2.

Uddrag af Lovbestemmelser for Vejle Amts
landøkonomiske Selskab, vedt. 1825.

a. I Henseende til Landbruget.

1. At opmuntre Almuen til Dyrkningen af Bælgsæd, Foderurter og Rodvæxter, og til Indførelsen af Vexeldrift efter det overskaarne Kobbølbrug.
2. At bidrage til Brugen af rent og vægtigt Sædekorn ved Udbredelsen af gode Rensemaskiner eller ved andre Midler.
3. At opmuntre til Hamp-, Humle- og Kommen-Avl, og Almuen Vejledning dertil.
4. At opmuntre til Dyrkningen af saadanne Urter, som i Farverierne og Apothekerne ere anvendelige.
5. At opmuntre til en god og rigelig Pløjning.
6. At forskaffe Almuen til billige Priser, og i visse Tilfælde uden Betaling, hensigtsmæssige Agerdykningsredskaber.
7. At opmuntre Bonden til at lægge sig efter en forbedret Art af Kvæg, Faar og Svin, ligesom at give Almuen Kundskab om disses rette og hensigtsmæssige Behandling.

b. med Hensyn til Husfliden.

1. At give almen Kundskab om de bedste Hegler, Koster, Rokke, Hasper, samt den hensigtsmæssigste Brug af samme.
2. At opmuntre til større Fuldkommenhed ved Lærreders, Dreilers og hjemmegjorde Tøjers Forfærdigelse.
3. At opmuntre Tjenestefolk til tro og lang Tjeneste, men i Særdeleshed Tjenestekarlene til en nyttig Anvendelse af Vinteraftenerne.

En af Opgaverne ses at være »At opmuntre Bonden til at lægge sig efter en forbedret Art af Kvæg, Faar og Svin, ligesom at give Almuen Kundskab om disses rette og hensigtsmæssige Behandling«. Der gives

i Henhold hertil Præmie for Tillæg af gode Tyre, Vædre og Orner.

Det er vist det første Tegn i Landboforeningerne paa Opgaver for Husdyravlens Fremme. I de gamle Beretninger fra dette Selskab omtales ligeledes, at man ejede et Stamskæferi af Merinosfaar, ligeledes at der er afholdt tvende Udstillinger af Tyre, Vædre og Orner, ved hvilke der er uddelt 9 Præmier for Tyre, 4 for Vædre og 3 for Orner, ialt til Beløb af 63 Specier. — Af nogle Medlemmer ønskedes det, at fremmede Racer maatte komme med i Konkurrencen, men dette vandt intet Bifald, og »den jyske Race hævdede igjen denne Gang dens gamle Ret.«

At dette Selskab iøvrigt har havt store Vanskeligheder, ses allerede af 2. Indberetning 1827, hvor der klagedes over den stærke Afgang af Medlemmer, saa man endog befrygtede Selskabets Opløsning, hvilken forøvrigt først indtraadte 1843.

Den nu omtalte Periode fra Aarhundredets Begyndelse til 30erne, kan man egentlig kalde for Landboforeningernes Forhistorie, først nu kommer en hel ny Tid for disse, som for Landbruget i det Hele. Det gik dog smaat nok straks, og fra 1830—40 oprettedes kun 4 Foreninger, nemlig: Bornholms landøkonomiske Forening (1831), Sorø Amts landøkonomiske Selskab (1833), Maribo Amts økonomiske Selskab (1835) og Præstø Amts Landboforening (1839), hvorimod der fra 1840—1850 oprettedes mindst 17 Foreninger, hvoraf de 15 bestaar endnu. (Se Tabel 1).

Endnu have Foreningerne — som de efterhaanden gaa over til at hedde — stadig Præget af Præmie- og Opmuntringsselskaber, der endnu ofte have »Oplysning hos Bonden til Maal.« Landhusholdningsselskabet understøtter stadig de bestaaende Selskaber med Pengebidrag til bestemte Øjemed, som til Præmiepløjninger samt til

Bogsamlinger, ligesom de nye Foreninger sædvanlig stiftes ved Samraad med, ofte efter Opfordring fra Moderselskabet, og vi se stadig i denne Periode, hvorledes Landhusholdningsselskabet og Foreningerne arbejde sammen i Forstaaelse.

Bønderne begynde nu saa smaat at være ydende og melde sig lidt efter lidt ind i Foreningerne, forskelligt efter Landsdelene; saaledes var der 1846 endnu kun 4—5 Bønder i Maribo Amts økonomiske Selskab. Andre Steder vare Bønderne fremmeligere, der var jo nu opvoxet en hel ny Slægt under friere Samfundsformer; først fra denne Slægt kunde man vente Forstaaelse og Hjælp til Foreningsarbejdet.

De Opgaver, man med mere eller mindre Held tog op i Perioden 1830—1850, vare stadig grumme mange i Antal; der arbejdedes ofte energisk, men det er en Selvfølge, at en saa stor Mængde Opgaver ikke kunde være til Gavn for det endelige Resultat af Virksomheden.

Sorø Amts økonomiske Selskab havde saaledes ikke færre end 15 Forslag fremme til Behandling. Som de vigtigste Formaal, de forskjellige Foreninger satte sig, anføres Præmiering for Pløjning, for Pløjning med Køer hos Husmænd, for Brak, for fremragende Dyrkning af Jord baade til Gaardmænd og Husmænd, for Spadekultur, for Staldfodring, for Husflid, for Tyendes lange og tro Tjeneste. Desuden foretoges Indkjøb og Bortlodning af Avlsredskaber. For Auktionering af gode Til lægsdyr, sædvanlig indførte, saaledes paa Øerne ofte Kreaturer af engelsk, Berner og senere jydsk Race, desuden hyppig Disley Faar. Endnu maa nævnes Udlaan af landøkonomiske Skrifter.

I flere Foreninger afholdtes Udstillinger, saakaldte »Bazarer«. Om en saadan Foranstaltning slaar saaledes Sorø og Præstø Amts Landboforeninger sig sammen i 1843 og følgende 4 Aar, og maa vel betegnes som den første Sammenslutning af Landboforeninger i Danmark — for at afholde i Næstved 2 Dages Udstillinger af Krea-

turer, nærmest jydsk Kør og Tyre ligeledes Vædre og Lam af Kjødrace. Desforuden var der udstillet Saasæd, Agerdyrkningsredskaber og Husflidsprodukter.

Hvad angaar Foranstaltninger til Husdyravlens Fremme maa nævnes Udstationering og Benyttelse af Yorkshirehingste fra Landstutteriet, enkelte Steder Fuldblodshingste, desuden jydsk Tyre (enkelte Steder Ayrshiretyre). Desuden begynde Dyrskuerne nu at komme frem. Aar 1831 afholdes saaledes Dyrskue i Selskabet for Oplysningens og Industriens Fremme i Lolland-Falsters Stift, hvortil Selskabet yder 100 Rdl., og Landhusholdningsselskabet som Paaskønnelse en ligesaa stor Sum. I 1832 og 1833 afholder Fyens Stifts patriotiske Selskab Dyrskuer for Føl, Tyre og Kør. Først i 40erne komme disse Skuer mere frem, og de fleste Foreninger have nu Dyrskue paa deres Program, særlig vel i Jylland; men det er et Spørgsmaal, om de altid ere afholdte. Dyrskuerne vare i Almindelighed smaa og ubetydelige, og havde i alt Fald for Hestenes Vedkommende kun ringe Betydning. Ledelsen af Hesteavl var jo næsten udelukkende i Regjeringens Hænder. For Kvægets Vedkommende havde Skuerne vel noget mere Betydning, nærmest dog i belærende Retning; ligeledes undstilledes næsten altid Faar, udertiden ogsaa Svin.

Dyrskuerreglerne vare ofte kortfattede; dog se vi f. Ex. Aalborg Amts økonomiske Selskab opstille som Regel, at kun Hopper og Kør, der er Afkom af tidligere præmierede Hingste og Tyre kunne præmieres. Den almindelige Regel var i alt Fald for Jyllands Vedkommende, at præmierede Hingste og Tyre ikke maatte kastreres, men forblive paa Egnen mindst et Aar. At andre Bestemmelser anføres, at Tyre, for at komme i Betragtning ved Præmieringen, maa være mindst 2 Aar. Det er sædvanlig kun Gaardmænd, der ere Udstillere; i nogle Foreninger, saaledes i Aalborg Amts økonomiske Selskab, kunne kun Bønder og Skolelærere konkurrere ved

Dyrskuerne. Præmierne ere i det Hele taget smaa, oftest fra 3—8 Rdl. Paa Øerne, i alt Fald Sjælland, komme Dyrskuerne ofte noget senere frem; der spiller Bortlodning af indkjøbte Tillægsdyr den største Rolle.

Interessant er det i denne Periode at se de Forsøg angaaende Bedømmelsen og Præmiering af Mælkens Kvalitet og Kvantitet efter forskellige Køer, anstillede i Sorø Amts landøkonomiske Selskab 1834. Forsøg som synes at være udførte med særlig Omhu og Nøjagtighed, idet Malkningen udførtes under Kontrol og Mælken »prøves med Mælkeprøveren som angiver dens Fedme«. Lignende Forsøg udførtes ligeledes senere i Præstø Amts Landboforening. Maribo Amts økonomiske Selskab synes at have været særlig virksom ved Indkjøb af Kvier fra Angel, ligeledes for Meierskers Oplæring. Gods-ejer, senere Etatsraad, Tesdorpf var der den ledende Mand.

Diskussionsmøder i Landboforeningerne ere endnu ikke planmæssig gennemførte; men synes dog mange Steder ikke at have saa lidt Betydning. Som Diskussionsæmner kan nævnes Køernes Kælvningstid, Faarehold kontra Kvæghold, Krydsninger kontra Landrace, Indkjøb eller Selvtillæg osv.

En Begivenhed paa Foreningslivets Omraade var, at Randers Amts Husholdningsselskab efter Opfordring af Kammerraad Krarup til Haraldslund, i 1845 udstedte en Indbydelse til »Den danske Landmandsforsamling«, der skulde afholdes sammen med en »landøkonomisk Bazar« i Randers samme Aar. Dette blev saaledes den første Landmandsforsamling, væsentlig et stort Diskussionsmøde, ved hvilket ikke færre end 26 Spørgsmaal vare paa Dagsordenen (foruden Spørgsmaal paa de private Møder). Der afholdtes ogsaa et Dyrskue, men uddeltes ingen Præmier.

Det skal endnu bemærkes, at den Luftning og Frihedstrang i Slutningen af 30erne, der førte til Stænderforsamlingernes Dannelselse og 1849 til vor frie Forfatning, under-

tiden sporede stærkt i Foreningslivet. I Møens Landboforening (opr. 1845) var det saaledes næsten udelukkende politiske Spørgsmaal, der bragtes paa Bane i de første Aar. Man begyndte med at sende en Takadresse til Baltazar Christensen og Drewsen og flere Stænder-Deputerede. Foreningens § 8 viste, at man havde Følelsen af, at det kunde komme til at gaa varmt til ved Møderne, thi den bestemmer, at »kun én maa tale ad Gangen« — en Bestemmelse, som man forresten meget ofte saa anført i Datidens Foreningslove — og »under Forhandlingerne maa ingen Uenighed, Skjældsord eller nogensomhelst Uorden finde Sted«. Efter Rigsdagens Oprettelse bestod Virksomheden nærmest i, at indsende til den en stor Masse Andragender, »Petitioner«; man ventede sig nemlig Alt af denne nye Institution. I Møens Avis' Beskrivelse af Selskabets Historie (i Anledning af 50 Aars Jubilæet) fremføres, »at hvis det øvrige Danmark har indsendt Andragender i samme Forhold som Foreningen, maa det have været et ganske godt Arbejde for Rigsdagsmændene blot at læse Andragenderne igjennem, end sige gjøre noget andet ved dem.

I Halvtredserne oprinder en ny Periode for Landboforeningerne, en Periode, som især faar sit Stempel ved Husdyrloven af 1852.

Ganske betegnende for Datidens Forhold er Fremkomsten af denne Lov. Initativet fremkom fra Indenrigsministeriet, der nedsatte en Kommission, hvis Arbejde man imidlertid ikke var fornøjet med, hvorfor Ministeriet sendte Udkastet til det kgl. Veterinær- og Sundhedsraad. Kommissionen, der for en stor Del bestod af Godsejere, ønskede nemlig, at Landstutmesteren skulde være stemmegivende Medlem i Besigtelseskommissionen ved Dyrskuerne, hvilket det kgl. Veterinær- og Sundhedsraad forkastede, hvad der vakte stor Modstand i Rigsdagen, særlig

i Rigsraadet (Landstinget). Bestemmelsen gennemførtes dog i Loven, saa Landboforeningerne fik fuldstændig fri Raadighed over Statens Tilskud til Dyrskuerne og Fordelingen, dog under Stutmesterens Kontrol.

Om store Beløb var der jo ikke Tale. Der uddeltes efter Loven 7600 Rdl. aarlig til de bedste Tillægsdyr af Heste, Kvæg, Faar og Svin, og Landboforeningerne skulde spæde mindst lige saa meget til som Staten ydede.

Der opstod nu som Følge af denne Statens Understøttelse ikke faa Foreninger, fra 1850—1860 mindst 16, muligvis flere, som igen senere ere gaaede ind, uden at Optegnelse haves derom. De fleste vare Herredsforeninger, eller Foreninger omfattende bestemt afgrænsede Landsdele (Langeland og Ærø).

Der dannedes dog ligeledes 3 Amtsforeninger nemlig i Vejle-, Skanderborg- og Svendborg Amter. Virksomheden, som havde hvilet noget under Krigen, og ofte havde været helt indstillet, toges nu op med fornyet Kraft, og mindre Landbrugere begyndte mere at indmelde sig. Belønnings- og Opmuntringsprincippet, som endnu i Fyrreerne gave Foreningerne deres Præg, traadte nu noget mere i Baggrunden, hvorved Foreningerne lidt efter lidt skiftede Fysiognomi. Der uddeltes dog endnu hyppig Præmier i forskellige Øjemed — tildels for de samme Æmner som i Fyrreerne, — men tillige for Mærgling, Rodfrugtdyrkning, for Bøndersmør o. s. v.

Af andre Formaal fra den Periode, skal som de vigtigste nævnes: Forøgelse af Bogsamlingerne, Bortlodning af Kreaturer og Agerdykningsredskaber, samt Auktioner over Tillægsdyr. Der virkedes desuden i mange Foreninger for Draining, Biavl, Træplantning, Frugttræuddeling, tillige undertiden for Oldenborrernes Ødelæggelse. Diskussionsmøderne vare ligeledes hyppige. Landhusholdningsselskabet staaer stadig i Forstaaelse med Foreningerne og understøtter dem med Raad og Daad.

Dog er det vel mest Opgaver til Husdyravlens

Fremme, der lægge Beslag paa Sindene. Vi se i Halvtredserne stadig Landstodhingsten, d. e. Yorkshirehingstene udstationerede vistnok i et Antal af o. 34 Stkr.; man er dog ikke alle Steder fornøjet med Foranstaltningen, særlig i Slutningen af Halvtredserne, og der føres ofte en stærk Polemik angaaende denne Sag og gjennemgaaende var Stemningen i Landboforeningerne vist for at Landstutteriet ikke oftere burde fornyes med Yorkshirehingste, hvorimod der var Stemning for at bibeholde og vedligeholde det gamle Frederiksborg Stod.

Hvad Dyrskuerne angik, optraadte jo en ny Æra 1852; fra da af holdt saa godt som alle Foreninger Dyrskuer, og Præmierne bleve større. Medens det før saa godt som udelukkende var Gaardmænd, der udstillede, kom nu ogsaa større Gaarde med. — Lovenes § 5 bestemmer, at Præmierne saa vidt muligt skulde tildeles saadanne Dyr, som virkelig bleve benyttede til Tillæg i Landet. Dyrskuernes Fysiognomi som Foranstaltning til at ophjælpe Avlen var hermed givet, men Paragrafen er sikkert langt fra altid bleven overholdt, der var vel næppe endnu Forstaaelse heraf ude blandt Befolkningen: som oftest har det været »Brugsdyr«, der bleve ansete for Skuets bedste Dyr. Dyrskuerregler udfærdiges, men bleve dog hyppig forandrede.

Forhen var der hyppig kun én Dommerkomité for alle Dyrene, nu fik Hestene deres egne Dommere. Der gjøres endnu sjælden Skjæl mellem Luxusheste og Arbejdsheste. — Hvad Kvæget angik lagde man megen Vægt paa Mælketegnene, især da paa Speilet »Guénons Mælketegn«. Særlig i Sorø Amts landøkonomiske Selskab var Kammeraad J. B. H. Andersen meget ivrig for Udbredelsen af Læren om dette Kjendetegn. Allerede i Fyrerne udsendtes saaledes paa hans Foranstaltning Kvæghandler Bruhn for at docere Læren om Spejlet; denne Mand kan saaledes betragtes som Danmarks første Landbrugskonsulent. — I Jylland vandt Spejllæren ikke saa meget Anklang, men man holdt der

ved Dyrskuerne stærkt paa, at Kvæget var af jydsk Race, ligesom man ofte paabød, at der skulde gjøres Sondring mellem Malke- og Fedekvæg, hvilket vistnok dengang ikke altid var saa let.

Det kan vist i det Hele siges, at man skænkede Handyret noget mere Opmærksomhed end før; Følhopper skulde saaledes nu bedækkes af indbrændte stutteridytige Hingste. — Tillige begyndte man nu enkelte Steder at benytte Pointsystemet for Tyre og Køer. — I Almindelighed var man fornøjet med hele Dyrskuesystemet, men der hørtes dog ogsaa enkelte Steder nogen Misstemning, idet man mente, at der vilde blive stiftet mere Gavn ved Indkjøb af fortrinlige Tillægsdyr, særlig Køer, Faar og Svin, end ved at uddele Præmier for saadanne Dyr.

Som en særegen Landboforeningsopgave skal endnu nævnes, at Fyens Stifts patriotiske Selskab 1855 oprettede det theoretiske Landvæsensinstitut i Odense.

I Treserne kom der mindst 22 nye Foreninger til, af hvilke de 19 eksisterer endnu. Det var for Størstedelen lokale Foreninger omfattende mindre end et Herred, nogle Herredsforeninger kom dog ogsaa til, ligesom en Amtsforening, nemlig i Holbæk Amt, hvor der iforvejen var én (Se Tabel I). I Begyndelsen af denne Periode sporedes ofte en vis Vaklen i Foreningslivet, der bl. a. ytrede sig ved Nedgang af Medlemstal; dog varede det ikke ret længe. Præmieuddelingen fortsattes, men medens denne før var kommet saavel Gaardmandsklassen som Husmændene tilgode, gik man nu efterhaanden over til kun at præmiere Husmandsstandens Arbejder, saaledes for ypperlig Agerdyrkning, Mærgling, Træplantning, Pløjning med Køer, o. s. v., men Pengebidragene til disse Foranstaltninger bleve nu ofte mindre end før. Præmiepløjningen saaes endnu, dog ikke mere for at virke til Svingplovens Indførelse og Udbredelse, men hovedsagelig for at demonstrere for god solid Efter-

aarspløjning, nu da Foraarsbehandlingen var bleven saa forskjellig fra før. Hjælp til Selvhjælp begyndte i det Hele mere at blive Princippet ved Landboforeningsarbejdet. Med de bedre Tider efter Krigen og med den bedre Oplysning begyndte Gaardmændene at tage langt mere Del i Foreningslivet og i Arbejdet, om det vel endnu bestandig var det store Landbrug, der var repræsenteret i Bestyrelser, Udvalg og lign.

Blandt nye Opgaver, der kom frem i denne Periode, maa nævnes Smørudstillingerne. Det var jo en Selvfølge, at disse oprindeligt have været Sommerudstillinger, da der kun paa denne Aarstid blev produceret Smør af Betydning; saaledes havde der allerede 1846 været afholdt en Smørudstilling i Landboforeningen for Ribe Amts nordre Del (samme Aar som Foreningen stiftedes) sammen med Dyrskuet. Den første Vintersmørudstilling er, saa vidt jeg véd, afholdt i Aarhus 1868, og er rimeligvis den første Vintersmørudstilling i Verden. Professor Segelckes Virksomhed for Mejerivæsenet begyndte først i Treserne, idet han 1860 blev knyttet til Landhusholdningsselskabet, af hvem det overdroges ham at bringe sine naturvidenskabelige Kundskaber til frugtbar Anvendelse, fortrinsvis ved Produktion af Smør og Ost. I denne sin Stilling som Mejerikonsulent for Landhusholdningsselskabet, en Stilling som han beholdt til 1880, kom Professor Segelcke i meget nær Berøring med de lokale Landboforeninger, og tog stor Del i disses Arbejde for Mejerivæsenets Fremme. Man forsøgte i flere Foreninger at udsende Rejsemejersker, ligesom nogle Foreninger gav Tilskud til Undervisning i Mejerivæsen. Den første lokale Mejeriassistent, Hartmann, ansattes af Maribo Amts økonomiske Selskab 1869.

Blandt andre Virksomheder i Treserne maa nævnes de hyppige Produktudstillinger, ligesom der enkelte Steder ved særlige Udstillinger og dermed forbundne Foredrag virkedes for Roedyrkning, som f. Ex. i

Kjøbenhavns Amts Landboforening. — Til Indkjøb af kunstig Gjødning iværksattes i Jylland den første Sammenslutning 1869, der hurtig efterfulgtes af Indkjøbsforeninger paa Fyn, Lolland-Falster, Bornholm, lidt senere i Holbæk og Præstø Amter. Man ser her Tegn paa de første Foreninger eller Sammenslutninger for Fremme af ganske specielle Opgaver. I Forbindelse hermed skal nævnes, at Hedeselskabet, der jo i Tidens Løb har stiftet saa overordentlig Gavn i Jylland og derigjennem for hele Landet, oprettedes 1866.

Forbindelsen mellem Landhusholdningsselskabet og de lokale Landboforeninger vedligeholdtes i denne Periode, om vel ikke i den Maalestok som forhen; mange Landboforeninger meldte sig dog ind som Medlemmer af Selskabet.

Diskussionsmøderne blev hyppigere end før, og man forsøgte at give dem et mere belærende Præg ved at formaa Videnskabsmænd og Fagmænd til at holde Foredrag. Paa Dagsordenen stod naturligvis ikke mindst Mejerivæsenet, desuden Forhandling om en regelmæssig Dampskibsforbindelse med England og Skotland specielt for Fedekvægets Vedkommende. Ringkjøbing Amts landøkonomiske Selskab, som sikkert har været en meget virksom Forening, og som her var en af de første, der arbejdede for vore hjemlige Heste- og Kvægracer, havde allerede 1847 bragt denne Sag paa Bane, men først 1865 kom den regelmæssige Dampskibsforbindelse med England ved Landhusholdningsselskabets Initiativ istand.

Endnu skal nævnes, at Redaktør E. Møller Holst fik den ypperlige Ide i 1866 at udgive Landboforeningernes Tidende, hvori Foredrag og Diskussioner, afholdte i de forskjellige Landboforeninger, bleve samlede paa et Sted og derfor kunde blive et fortrinligt Bindeled mellem Foreninger i forskjellige Egne, idet Landboforeningernes Tidende skulde uddeles til alle Foreningsmedlemmer for en særdeles billig Pris. Desværre fik

dette Foretagende ikke den Tilslutning, som ønskeligt havde været.

Paa Virksomheden for Husdyrbrugets Fremme indtog Dyrskuerne den første Plads, og disse fik fra 1862 et noget forandret Præg ved Husdyrloven af samme Aar. Ved denne oprettedes Statshingsteskuerne. Der bevilgedes 11000 Rdl. til dette Øjemed og desuden til Foreningsdyrskuer 6600 Rdl. til Præmiering af Hopper, 2—3 Aars Hingste, Kvæg, Faar og Svin samt til Biavl. Staten overtog saaledes Præmieringen af ældre Hingste og valgte selv Hingstekommissionernes Formænd, medens de øvrige Medlemmer valgtes af Amtsraadene efter Indstilling af Landboforeningerne. Desuagtet vedblev dog nogle Foreninger at præmiere ældre Hingste, undertiden endog nogle af de Hingste, der vare forbigaaede ved Statsskuet. Der blev nu Raad til større Præmier for Kvæget, hvortil der haardt kunde trænges. Men tillige havde Statsskuet tilfølgte, at Landboforeningerne nu ofte lod afholde flere Skuer ude omkring i Kredsene (Bidyrskuer), hvad der forøvrigt i store Foreninger som Aalborg Amts Landboforening og Viborg Amts landøkonomiske Forening havde været Tilfældet før. Derved bleve Dyrskuerne ofte vel smaa og bragte andre uheldige Følger efter sig, ligesom det ofte har givet Anledning til at Skuerne vel meget benyttedes til Spekulation. Dyrskuerreglerne i Treserne vare grumme forskellige og forandredes hyppig, hvad der i høj Grad vanskeliggjør at faa et paalideligt Overblik over dem. Man kom nu mere ind i at dele Hestene i sværere og lettere. Præmierede Hopper fik nu hyppigt Fribedækninger, hvad de før havde faaet gennem Landstodhingsteinstitutionen, hvilken blev inddraget 1862. Kraft og Udholdenhedsprøver ved Foreningsskuerne kom nu ligeledes af og til frem.

Hvad Kvæget angik, gennemførtes en bedre Specificering. Der sondredes nu mellem Malke- og Fedekvæg, og i det Hele skænkedes der Kvæget, især Tyrene.

mere Opmærksomhed, ligesom Pointsystemet blev noget mere anvendt. Præmiering af Samlinger af Malkekvæg saas nu hyppigere; enkeltvis forlangtes det endog, at der skulde mødes med et bestemt Antal Køer i Forhold til Gaardenes Størrelse. Endvidere udsattes der ofte Præmier for Fedekvæg (Jylland). Faar og Svin havde Landboforeningerne ofte en vis Lyst til at udskyde ved Skuerne, hvad Regjeringens Tilsynsmænd ikke syntes godt om. Dyrskuerne optog ofte en stor Part af Budgettet, og man begyndte derfor ofte at tage Entré, i alt Fald for Ikke-Medlemmer.

I Slutningen af Tresserne var der en Tilkjendegivelse af Ønsket om mere ensartede Dyrskueeregler, ligesom Foreninger ofte søgte en Samvirksomhed bragt istand paa Dyrskuevæsenets Omraade. Man søgte i det Hele ved Ordningsskommiteen at faa Dyrskuereglementet ind i et bedre Spor. Enkelte Centraldyrskuer afholdes saaledes i Roskilde fra 1862.

Yorkshirehingstene syntes nu for en stor Del at have udspillet deres Rolle, og i Diskussionen ved Møderne rejste der sig flere og flere Stemmer for at man burde holde sig til de hjemlige Racer. — Paa Øerne kjøbtes hyppig jyske Hingste af Foreningerne til Udstationering, ligeledes ofte Angler-Tyre og -Kvier til Bortlodning, Bortsalg o. s. v.

Det næste Aarti, 1870—1880, betegner igjen et nyt Standpunkt af Landboforeningernes Historie, der falder sammen med stærkt opadgaaende Tider for det danske Landbrug. Der kom i dette Tidsrum mindst 17 nye Landboforeninger frem (Se den senere Tabel I), enten Herredsforeninger eller Foreninger »for Kjøbstæder med Omegn,« og Medlemstallet af de forud eksisterende Foreninger forøgedes stærkt, ja fordobledes undertiden. Der sporedes i det Hele mere Liv (om vel maaske det selskabelige Moment undertiden kom vel stærkt i Forgrunden), og

Diskussionsmøderne bleve talrigere, bedre besøgte, ligesom Diskussionen førtes med Liv og Interesse. Som Exempel paa Æmner skal her nævnes Kvægfoerings-spørgsmaalet, Kvægfedning, Sommerstaldfodring, Sukkerroedyrkning, Kunstgjødningsspørgsmaalet, Draining, endvidere Forbindelse med England, samt flere sociale Spørgsmaal, hvorimellem Arbejderspørgsmaalet.

Det var dog særlig de hyppige Mejeriudstillinger, der give Perioden dens Præg. Disse Udstillinger bleve fulgte med meget stor Interesse, i Begyndelsen nærmest af større Jordbrugere, senere kom ogsaa Gaardmændene med. Sommersmørudstillingerne gik nu næsten helt ud af Sagaen. Omkring 1875 kom sødt Smør frem, men holdt sig kun i nogle faa Aar. I Forbindelse med Mejeriudstillingerne — hvor Ost nu ogsaa blev fremstillet — førtes meget livlige Forhandlinger og Diskussioner om de forskjellige Systemer, — Bøtter contra koldt Vand i Begyndelsen af 70erne, — koldt Vand contra Is i sidste Halvdel af Decenniet — og i dets sidste Aar om Centrifuger. Hvad der særlig gav disse »Mejerimøder« Betydning var Docent Fjords Foredrag om hans »Forsøg«, hvilke jo paabegyndtes (for Mejerivæsenets Vedkommende) først i Halvfjerdserne, for siden at udvikles til en saare velsignelsesrig Foranstaltning for vort Mejeri- og Husdyrbrug.

Mejeriassistenter og Konsulenter engageredes i mange Foreninger, ligesom en enkelt Forening, Maribo Amts økonomiske Selskab, 1874 antog en Landbrugskonsulent, og derved brød Banen for en Virksomhed, der har virket meget gavnligt, og sikkert i Fremtiden vil faa en endnu større Betydning. Spørgsmaalet om Fællesmejerier, som allerede først i Treserne havde været fremme i Fyens Stifts patriotiske Selskab, og i 1863 ledet til et Fællesmejeri i Marslev, toges nu enkeltvis op i Foreningerne, men vandt endnu i Halvfjerdserne kun ringe Anklang.

Som en anden vigtig Side af Virksomheden i denne Periode, maa nævnes Husmandspræmieringen,

en Sag der tildels var sygnet hen, men nu fik fornyet Liv ved Statens Tilskud fra 1872 — nemlig 10,000 Rdl. — og nu toges op i de fleste større Foreninger. Der blev ofte lagt stærk Vægt paa Spadekultur og anbefaledes denne Methode ofte som mere formaalstjenlig for Husmænd end Pløjning med Køer. — Desuden virkedes der i Foreningerne ved gamle prøvede Midler, som Udlaan fra Bogsamlinger, Indkjøb af Saasæd og lignende, men disse Sider af Virksomheden havde dog ofte en mere underordnet Betydning.

Den betydelig større Indtægt foranlediget ved stigende Medlemstal gav sig Udslag i en forøget Dyrskuevirksomhed, og der fandt ved Skuerne en stærk — ofte altfor stærk — Specialisering Sted, saaledes havde Aarhus Landboforening ved et Dyrskue 24 Underafdelinger for Kvæg. En saadan Specialisering maatte naturligvis af mange Grunde virke uheldigt. — Samlinger af Kvæg kom stadig hyppigere frem; sædvanlig foreskrevs det at Dyrene i disse skulde være tillagte og opdrættede af Ejeren. Paa Øerne sondredes der nu stærkere mellem Anglerkvæg og Kvæg af anden Race. I Jylland kom Sondringen mellem Fede- og Malkekvæg stærkere frem. Korthornsblandinger vare forøvrigt i flere Egne af Jylland meget almindelige. — Interessant er det at se, hvorledes Gaardmændene nu efterhaanden vandt Terrain som Præmietagere ved Dyrskuerne. Nogle Steder blev der oprettet særlige Afdelinger ved Skuerne for Husmandskøer (fra Medlemmer og Ikke-Medlemmer).

Man søgte i det Hele i denne Periode at gjøre Dyrskuerne til Folkefester, særlig vel i Jylland, og man søgte ved Bortlodninger og Redskabsudstillinger at gjøre dem mere tiltrækkende. Der sporedes stadig Bestræbelser for Sammenslutningen af Dyrskuer i forskellige Foreninger, ofte med forønsket Resultat. — De gode Fedepriser gav Anledning til Afholdelse af særlige Fedeskuer, af hvilke det i 1871 af Kjøbenhavns Amts

Landboforening iværksatte vistnok var det første. — Ligeledes blev der ofte arbejdet noget mere for Fjerkræavl en tidligere.

Indkøb af Tyre og Kvier fra Angel, ligesom jyske Hoppeføl, fortsattes gennem flere Foreninger paa Øerne; jyske Foreninger opkjøbte ofte Egnens bedste Tyrekalve til Forauktionering blandt Medlemmerne. — Landboforeningerne havde megen Nytte af Landhusholdnings-selskabets Husdyravls-Konsulent Jessen, som hurtig blev meget populær i det praktiske Landbrug.

Aartiets største Begivenhed paa Landboforeningsvæsenets Omraade, var Dannelsen af Foreningen af jyske Landboforeninger, der fandt Sted 1872 efter Forslag af Proprietær Heide, Kjærsgaard, en Forening der nu omfatter samtlige 60 jyske Landboforeninger. Længe havde der været Trang til en saadan Sammenslutning. De mange smaa Foreninger, der efterhaanden vare dannede, havde jo særlig for de smaa Jordbrugere en vis Berettigelse, om end denne ofte er bleven overvurderet, men denne stærke Deling havde ogsaa sin svage Side, idet den ofte skabte en Uensartethed i Behandlingen af de enkelte Opgaver, som absolut maatte vise sig uheldig, efterhaanden som Opgaverne og deres Antal voxede. Man arbejdede, om jeg saa maa sige, ofte mod hinanden, uagtet man havde den bedste Vilje af Verden til at arbejde med hinanden.

Samtidig (1872) kom Landboforeningerne i nærmere Berøring med Landhusholdningsselskabet, idet dette Selskabs Love nu bleve omændrede, og Landboforeningerne nu herefter besatte Halvdelen, nemlig 18 af Pladserne til Bestyrelsesraadet, hvorved der var givet Landboforeningerne Lejlighed til at yde stor Indflydelse paa Selskabets Ledelse.

Medens Perioden 1870—1880, trods den store Fremgang af Landboforeningslivet, havde været en ret rolig

Periode, kan dette sidste ikke siges om det næste Tiaar. Dette maa i mange Henseender betegnes som en »Brydningstid«, ligesom de nedadgaaende Konjunkturer, særlig i Slutningen af 80erne satte ret dybe Spor i Foreningernes Virksomhed.

Den Sammenslutning, som paabegyndtes i Jylland 1872, fortsattes for Sjællands Vedkommende i 1880 ved Dannelsen af De samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift, medens der 1882 dannedes en Fællesforening paa Fyen gennem Fyens Stifts patriotiske Selskab, hvilket Selskab saaledes repræsenterer de fyenske Landboforeninger. Det skal tilføjes, at der i 1893 fremkom de samvirkende danske Landboforeninger, en Sammenslutning mellem Fællesforeningerne angaaende enkelte fælles Opgaver f. Ex. Smørprisstatistik.

De lokale Landboforeningers Virkemaade blev ved Oprettelsen af disse Fællesforeninger noget forandret. Opgaver, der forhen udelukkende paahvilede Foreningerne, bleve nu mere formaalstjenlig røgtede af Fællesforeningerne, der tilmed tog nye Opgaver op, og af hvilke her kun skal nævnes Stambogsføringen, for hvilken Kammeraad J. B. H. Andersen arbejdede energisk. Jeg skal forøvrigt aldeles ikke komme videre ind paa Fællesforeningsvirksomheden, men blot tilføje, at den mere ensartede, samlede Arbejdsmaade, paa hvilken man søgte større Opgaver fremmede, gav sig Udslag paa mange Maader. — Der blev alligevel nok for de lokale Foreninger at udrette, der var nu Leilighed til med større Iver at kaste sig over lokale aktuelle Opgaver, til Gavn for de forskellige Egne, og paa saadanne Opgaver var der jo ingen Mangel. Andelstanken begyndte nu at slaa igjennem og fik sit første Udtryk i Andelsmejerierne, samtidig med Centrifugens Indførelse, og efterfulgtes af Andelssvineslagterierne, hvilke især kom frem efter at Tydskland i 1887 havde lukket for vore Svin. — I Slutningen af 80-erne kom ligeledes Kvægavlsforeningerne til Gjennembrud, lidt senere Hesteavlsfore-

ningerne; førstnævnte ved Bestræbelser fra Forpagter J. Friis, Lindersvold, sidstnævnte nærmest efter Initiativ af Statskonsulent J. Jensen. Landboforeningerne kom paa mange Maader til at staa i Forbindelse med disse nydannede Specialforeninger.

Husmandspræmieringen kom stadig ind i et fastere Spor. Flere mindre Foreninger slog sig hyppig amtsvis sammen om denne Sag. Formand og Konsulent vare nu ofte med til at besigtige alle Lodderne, hvorved Bedømmelsen kom til at foregaa efter mere ensartede Principer. I Slutningen af 80-erne ændredes ofte Formen for Præmierne noget og gaves saaledes undertiden i Form af rentefrit Laan, hvilket dog ikke fordredes tilbagebetalt, naar den Forbedring paa Husmandslodden, hvortil Laanet skulde anvendes, virkelig blev udført i den dertil bestemte Tid. Undertiden blev der ogsaa uddelt Kunstgødning. Spadekulturen syntes igjen at have tabt Terrain. Ligeledes virkes der for Husmandsbruget gennem Uddeling af Husmandsblade, ligesom enkeltvis ved Foredrag for Husmænd og Husmandsrejser, hvilken sidste Foranstaltning først i 90-erne blev mere almindelig.

Enkelte Foreninger iværksatte Gjødningsforsøg. Saadanne havde allerede været fremme i Horsens Landbrugsforening i Halvfjerdserne efter Initiativ af Proprietær Heide, ligesom »Landmandsforeningen i Jylland til Indkjøb af kunstig Gødning« havde udført lignende Forsøg. I 1878 udsendte Etatsraad Tesdorpf en Opfordring til samtlige Landboforeninger i Landet om at foranledige udført sammenlignende Forsøg med kunstige Gjødningsmidler ved Foreningernes Medlemmer.*) Saaledes var der udført sporadiske Gjødningsforsøg i flere Landboforeninger, uden at disse dog fik nogen virkelig

*) Jfr. Lokale Markforsøg med Kunstgødning af Statskonsulent K. Hansen i Tidsskrift f. Landøkonomi 1897 Side 185.

Betydning, ligesom det ikke kan ses, om de ere fortsatte i en længere Aarrække.

Den literære Virksomhed støttes ofte med Gaver af Private til Bogsamlinger; ligeledes begynder enkelte Foreninger at udgive Medlemsorganer, medens andre afgav fyldige, trykte Aarsberetninger, hvilket sidste forresten var ret almindeligt i de ældste Foreninger i 20-erne og 30-erne, og som derved har afgivet et udmærket Materiale til Landboforeningernes Historie.

For Husdyrbruget — og vel især Husdyravlen — blev der i mange Foreninger arbejdet energisk. Ved Husdyrloven af 1880 blev saaledes Statstilskudet til Præmiering af Hopper, 2—3 Aars Hingste, Kvæg, Faar og Svin samt til Biavl forhøjet til 30 000 Kr., ligesom der fra samme Aar blev uddelt indtil 30 000 Kr. til Præmier for ældre Hingste ved Statshingstesket. — I 1887 blev Statens Bidrag til Husdyravlens og Husdyrbrugets Fremme forhøjet til ialt 200 000 Kr., hvoraf 60 000 Kr. til Dyrskuer (deraf 10 000 Kr. forlods til Følhopper), 50 000 Kr. til Distriktsskuer til ældre Hingste, 10 000 Kr. til Præmier ved Fællesskuer, 50 000 Kr. til «andre Foranstaltninger, der tilsigte Husdyravlens og Husdyrbrugets Fremme» og endelig 30 000 Kr. til de nu oprettede Statsstyreskuer (Distriktsskuer), ved hvilke der kunne fremstilles Tyre paa over 3 Aar.

Der var idelig Forandringer i Dyrskuereglementerne, først efterhaanden kommer man noget mere ind paa at benytte de af Fællesforeningerne foreslaaede Regler, hvilket maa anses for heldigt. Om Betimeligheden af Pointsystemet var man ofte ret uenige, og Systemet, som benyttet med Varsomhed sikkert er et solidt Grundlag for Bedømmelse særlig af Kvæg, blev vist mange Gange misbrugt. — Man gik ved Præmieringssystemet stadig mere over til at tage Hensyn til Afstamning, og medtog nu ofte yngre Dyr end forhen. Præmierne for saadanne benævnedes Bevaringspræmier, Holde-

penge o. s. v. Der lagdes Vægt paa at toaarige Hingste ikke havde bedækket, og at 3-aarige kun havde bedækket et vist Antal Hopper. — For Kvægets Vedkommende bortfaldt Præmien for ældre Tyre ved Lokalskuerne. — For store Gaarde forlanges ofte »Samlinger af Kvæg« ved Præmieæskningen. I Jylland vaages stærkt over at kun Dyr af ægte jydsk Race præmieredes. Paa Øerne blev Benævnelsen Anglerkvæg ombyttet med »rødt dansk Malkekvæg.«

Endnu i første Halvdel af 80erne saas ofte Indkjøb af Tyre samt Føl af præmierede Hopper, men disse Foranstaltninger hørte dog efterhaanden op eller indskrænkedes, efterat Kvægavls- og Hesteavlforeningerne efter Midten af Aartiet kom frem, og Indkjøbet saaledes blev en særlig Opgave for disse.

Avlsforeningernes (Sogneforeningerne) yppige Fremvæxt skyldes væsentlig Husdyrloven af 1887, idet de anførte 50,000 Kr., der ere at anvende til Midler »der paa anden Maade sigte til Husdyravlens og Husdyrbrugets Fremme«, netop vare tænkte anvendte til Hjælp ved Opretelsen af saavel Kvægavls- (Tyreforeninger) som Hesteavlforeninger. Tillige støttedes de ofte kraftig af Landboforeninger ved Laan, Pengegaver og lign.

Endnu skal nævnes en Foranstaltning til Husdyrbrugets Fremme, der sikkert i Fremtiden vil faa stor Betydning, nemlig Præmiering af hele Kvæghold, en Opgave som blev paabegyndt af Kjøbenhavns Amts Landboforening 1881.

Mejeriassistenter virkede endnu i 80erne, men efterhaanden som Mejerierne paa de mindre Gaarde bleve nedlagte, og Fælles- og Andelsmejerier traadte i Forgrunden, bleve de mindre benyttede i Foreningerne, derimod ansattes nogle Husdyrbrugskonsulenter, hvortil Staten fra 1887 gav sit Tilskud. Denne Foranstaltning var meget betimelig, og derved kom Husdyrbruget, som havde staaet noget i Baggrunden i Modsætning til Husdyravlen, noget mere frem til Behandling.

I Foreningernes Forhandlings- og Diskussionsmøder sporede ofte de stærkt bevægede politiske Tider. Forhandlingerne førtes ofte skarpt og havde undertiden et vist polemisk personligt Anstrøg. I enkelte Foreninger medførte den politiske Kamp en Splittelse, hvorved dannedes nye Foreninger, saaledes i Horsenseggen og i Vendsyssel, men i Almindelighed gik Foreningerne dog ret uskadede gennem den politiske Krise. — Diskussionsæmnerne omfattede ofte aktuelle sociale Æmner saasom Toldloven — efter Landhusholdningsselskabets Betænkning 1887 — Kunstsmørloven, der levende optog de fleste Foreninger, Landbrugets Driftskredit, Tysk Exportpræmie, Tyendelovens Revision o. s. v. Det kan ikke nægtes, at de rent faglige, tekniske Landbrugs-spørgsmaal derved kom noget mere i Baggrunden end heldigt var.

Flere Mænd, som have haft stor Betydning for Landboforeningslivet som for Landbruget i det Hele, gik bort i 80erne. Her skal saaledes nævnes Professor Prosch, Konsulent Jessen og Redaktør Møller Holst og Gehejmekonferentsraad Tesdorpf. I 1891 afgik ligeledes Docent Fjord ved Døden.

I de Aar, som ere gaaede af Aarhundredets sidste Decenium er desværre Landbrugskrisens Knude blevet strammet endnu mere, hvilket igjen har givet sig tilkjennde i Foreningslivet paa mange Maader. Uagtet der fra Bestyrelsernes Side ofte er arbejdet energisk, have Medlemmerne holdt sig noget mere neutrale end ønskeligt, hvilket særlig har givet sig tilkjennde ved et ofte mindre talrigt Besøg ved Møderne. Der var fra 1880—1890 kommet mindst 21 (se Tabel I) og nu i 90erne 13 nye lokale Foreninger frem. Ligeledes skal her nævnes Agrarforeningens Dannelselse 1893.

Medens Landhusholdningsselskabet og Fællesforeningerne beskæftige sig med Konsulentspørgsmaalet, Toldspørgsmaalet, Smørnoterings sagen og Svineslagteriernes Sammenslutning o. s. v., pleje de lokale Foreninger deres forskellige Opgaver. Dyrskuerne optage en stor Del af Virksomheden; Præmieringen er mange Steder kommet ind i et ret rationelt Spor; Stambogsføringens Betydning trænger sig mere ind i Bevidstheden, og der kommer efterhaanden mere Ensartethed ind i Bedømmelsen, som gaar ud paa at pointere Individets Betydning for en bestemt Avlsretning. Man nøjes nu ikke altid med særlige Racer, men kommer særlig for Kvægets Vedkommende ind paa specielle Stammer.

Heste- og Kvægavlsforeningernes Antal forøges stærkt — mange Steder vist for stærkt —; der begynder ogsaa her en Sammenslutning, saasom afsjællandske Kvægavlsforeninger, jyske Hesteavlsforeninger o. s. v., hvilke optræde ledende med Hensyn til Assurancespørgsmaalet, Opgaver til Bekæmpelse af Tuberkulose, Kjøb og Salg indbyrdes, Udgivelse af fælles Medlemsorgan, og bevirke, som Forpagter Friis (Lindersvold) udtaler, »Ensartethed i Midler og Maal«. Ved Husdyrloven af 1893 forøges Statstilskudet til Kvægavlsforeningerne til 60,000 Kr., til Hesteavlsforeningerne til 40,000 Kr. — Staten træder nu noget mere administrativt til. Sogneforeningernes Vedtægter skulle saaledes anerkjendes af Ministeriet, ligesom der er anordnet Kaaringer af Hopper og Køer, Dyr lægeeftersyn o. lign., hvilke Bestemmelser dog vist ere vanskelige at faa overholdte. — Svineavlsspørgsmaalet synes, efter at Fællesforeningerne have optaget Sagen, og nu arbejde sammen med de lokale Foreninger, at komme ind i et mere rationelt Spor. Blandt nye Opgaver for Lokalforeningerne skal nævnes Præmiemalkning.

For Husmandspræmieringen virkes ligeledes i stigende Grad, om end ikke lige kraftig overalt. Statens Bidrag hertil er nu kommet op til 60,000 Kr. Hus-

mandsrejserne blive mere almindelige, ofte under kyndig Ledelse. Enkelte Steder er engageret særlig dygtige Husmænd som Konsulenter. Havemæssig Dyrkning af Huslodder understøttes endvidere gennem det kgl. Haveselskab. — Endnu skal nævnes de lokale Forsøg med Kunstgjødning, som Kjøbenhavns Amts Landboforening 1895 paa Initiativ af Foreningens Formand har taget op, og som er indført ikke alene i Kjøbenhavns Amt, men ligeledes paa mange andre Steder, og sikkert, naar der fortsættes i en længere Aarrække, ville bevirke en mere rationel Anvendelse af Kunstgjødning.

Konsulentvirksomheden tager stadig til i Lokalforeningerne; der findes nu ca. 20 statsunderstøttede Konsulenter, der aarlig med Statskonsulenterne og Landhusholdningsselskabets Konsulent i et samlet Møde drøfte de forskjellige aktuelle Landbrugsspørgsmaal.

Jeg har nu søgt i store Træk at skildre, hvorledes Landboforeningslivet har udviklet sig fra Aarhundredets Begyndelse til vore Dage, idet jeg har benyttet mig af de Kilder, der findes spredte i vor Landbrugsliteratur, og hvoraf jeg særlig skal nævne Landboforeningernes Jubilæumsskrifter samt ældre og nyere Vedtægter og Love for Foreningerne, endvidere Chr. Christensens »Landboforeningernes Historie til 1852, samt vore Landbrugsblade og Tidsskrifter fra gammel Tid o. s. v.; men jeg maa pointere, at der indenfor de skitserede Rammer findes (og har fundet) meget store Forskjelligheder Sted, begrundet i en Mængde forskjellige Forhold, hvoraf blot skal fremføres Foreningernes forskjellige Størrelse og Pengemidler, det større eller mindre Landbrugs dominerende Indflydelse, Beliggenhed i de forskjellige Landsdele, de ledende Mænds Initiativ, forskjellige Lokalinteresser o. s. v., og som tilsammen give de enkelte Foreninger deres Særpræg.

Jeg har i Tabel II søgt at samle nogle Talstørrelser, der forhaabentlig kunne tjene til at kaste nogenlunde klart Lys over Landboforeningsvæsenet her i Landet.

Der findes nu ca. 100 lokale Landboforeninger med noget over 50,000 Medlemmer, der tilsammen svare c. 140,000 Kr. i Kontingent, og hvoraf omtrent $\frac{2}{3}$ anvendes til Dyrskuer. Staten giver nu over 70,000 Kr. til disse; tilsammen anvendes altsaa til Præmier paa de lokale Dyrskuer ca. 160,000 Kr.; desforuden yder Staten nu 130,000 Kr. til Distriktsskuer (10,000 Kr. til Fællesforeningernes Dyrskuer); hertil kommer endnu ca. 125,000 Kr. til Avlsselskaber og Husdyrbrugskonsulenter. Der bliver saaledes anvendt ialt 325,000 Kr. af Staten og c. 86,500 Kr. af Landboforeningerne til Husdyrbruget — væsentlig Husdyravlens Fremme.

Til Husmandspræmieringen yde Foreningerne ca. 13,500 Kr., Staten derimod mellem 50—60,000 Kr., tilsammen over 70,000 Kr.

Samvirksomheden omfatter nu omtr. 90 Foreninger med ca. 48,000 Medlemmer.

Af Kvægavlsforeninger er der nu omkr. 500, hvori ialt ca. 120,000 Medlemmer. Tyrenes Antal er ca. 540, Køernes Antal tilsammen i disse Sogneforeninger ca. 41,000 Stk. Af Hesteavlsforeninger findes der ca. 150, deraf 16 for den lette Hesteavl paa Øerne.

Se vi nu tilbage paa den skitserede Udvikling af Landboforeningsvirksomheden, har denne ligesom bevæget sig i et Kredsløb. Man begyndte at paavirke Menigmand og det mindre Landbrug ved Bibringingelse af bedre Oplysning og ved Opmuntring, og man er efterhaanden kommet tilbage dertil igjen. Mange af de Op-gaver, som man i første Halvdel af Aarhundredet ikke magtede at løse, tages nu op paa en Maade, der bedre svarer til Tidens Krav, og da med den Forskel, at medens det oprindelig ene var en filantropisk Virksomhed,

der udøvedes, er det nu Hjælp til Selvhjælp, som staar skrevet paa Foreningernes Bannere.

Spørge vi nu om, hvorledes Udviklingen af det lokale faglige Landboforeningsliv vil blive i Fremtiden, er Svaret herpaa ikke let at give, men saameget synes mig dog klart, at den fremtidige Udvikling vil komme til at hvile paa den tidligere Udviklings Fundament. Det er en Hjælp til Selvhjælp, der yderligere skal udvikles, muligvis under nye Former. Ingen havde ved Aarhundredets Midte tænkt sig, at Udviklingen skulde tage saadan Fart, som skeet er, og muligvis vil den stagnere noget nu, derom er det ikke godt at have nogen Mening.

De lokale Landboforeningers Virkemaade er jo som før omtalt, efter Fællesforeningernes Dannelse, blevet noget ændret; tillige er der jo særlig fra 70-erne dannet ikke faa Foreninger med ganske specielle Opgaver som Foren. til Kulturplanternes Forbedring (1876), Fjærkræforeninger, Dansk Husflidsselskab, Indkjøbsforeninger o. s. v. Men de lokale Landboforeningers Betydning er, taget som Helhed, næppe formindsket, og Samvirksomhedens Opgaver bør for en stor Del bygges paa Grundlag af de enkelte Foreningers Arbeide. Fremtiden vil bringe de nuværende Opgaver til fyldigere Udvikling, og der vil sikkert komme nye Opgaver frem. — Virkelig godt ledede Dyrskuer vil endnu i lang Tid være et nyttigt Middel til Fremhjælpning af Avlen, naar der stadig tages tilbørlig Hensyn til Afstamning og Nedarvningsevne, til Afkommet, hvilket man mange Steder er inde paa, medens man endnu paa andre Steder har endel at indhente. Dyrets virkelige Værdi for Avlen, ikke dets Værdi i Forhold til andre udstillede Individuer, maa være Maalet. Man vil sikkert efterhaanden — saaledes som man jo ogsaa tildels er inde paa — komme bort fra Præmiering af enkelte Køer (undtagen for Husmandskøer), og man vil komme til overalt at forlange »Samlinger«, og derfra vil Udviklingen gaa over til Præmiering af hele Kvæghold. Præmiering af hele Landbrug vil da

være det næste Skridt. Avlsforeningerne vil forhaahentlig i Fremtiden faa en langt fyldigere Udvikling, saa at hver By paa Landet faaer sin egen »Bytyr« igjen, dog under helt andre Former og Vilkaar end i Fællesskabets Tid. Udviklingen vil atter føre til Dannelsen af store Foreninger for bestemte Racers Fremme, saaledes som ofte ses i Udlandet.

Ved alle disse Foranstaltninger, hvorledes de end forme sig, gjælder det om, at vor fortrinlige Landbrugsorganisation, som man med Rette kan sige er langt kraftigere udviklet her i Landet end i andre Kulturstater, yderligere maa udvikles for at blive et endnu fyldigere Bindeled mellem Regjering og Landbrug.

Men skal de lokale Foreninger trives, anser jeg det for nødvendigt, at man kommer over til Konsulenter i langt videre Udstrækning end hidtil. Selv den dygtigste, mest energiske Bestyrelse kan dog ikke i Længden overkomme det Arbeide, efterkomme de Krav, som den saa stærkt voxende Landbrugsudvikling fører med sig, alene af den Grund, at Formænd, Bestyrelsesmedlemmer, Udvalgsmedlemmer i Almindelighed ere Landmænd og have deres praktiske Dont at passe som Hovedvirksomhed. Jeg skal iøvrigt slet ikke komme ind paa Konsulentens Virksomhed, den vil blive meget forskjellig i Foreningerne, alt efter de lokale og mange andre Forhold.

Kun én Opgave skal jeg her nævne, for hvilken Foreningskonsulenten vil kunne virke, en Opgave af vidtrækkende Betydning, nemlig Regnskabsførelsens Fremme. For denne Sag er der egentlig til den sidste Tid udrettet grumme lidt i Foreningerne. Vel er der — om ikke altid ved Landboforeningernes Initiativ — udgivet flere gode Anvisninger til Regnskabsføring for det mindre Jordbrug, samt Fodertabeller og lignende. Men det er egentlig kun i Mejerierne, at et Regnskab forlængst er indført. Regnskabsanvisninger i og for sig er ikke nok, det gjælder om at faa de mindre Jordbrugere til at benytte dem paa rette Maade og at afslutte dem, men dertil kræves

Agitation og vedholdende Arbejde. Jeg har før ved Møder paapeget det Ønskelige i at faa særlige Regnskabskonsulenter, antagne enten af Staten, Landhusholdningsselskabet eller Fællesforeningerne. I de mindre Foreninger bør Agitation for og Hjælp til Regnskabsføring være en væsentlig Del af Konsulentens Arbejde.

Det skal dog her bemærkes, at Fyens Stifts patriotiske Selskab har taget Sagen op med stor Interesse ved at søge Skolelærere uddannede som Regnskabsførere i Landbruget ved korte Kursus, for at de derefter kunne hjælpe Gaardmændene med Regnskabet. — I det sydlige Jylland, i Ribeejnen er man gaaet en anden Vej, idet man der har oprettet saakaldte Kontrolforeninger. Begrænsede Kredse paa ca. 12 Gaarde, eller nogle flere, have sluttet sig sammen og antaget en Kontrolør, en Mand, som rejser omkring fra Gaard til Gaard, afholder Prøvemalkninger, gjør Fedtbestemmelse af hver enkelt Kos Mælk, udfærdiger Fodringsregnskaber og samler det Hele, saa at indbyrdes Sammenligning kan ske. Ligeledes er man gaaet over til Kontrol af Svineholdet. Der er ingen Tvivl om, at man her er kommet ind i et rigtigt Spor, og denne Virksomhed er da ogsaa efterlignet i andre Egne, ligesom den efterhaanden udvides til at omfatte flere og flere af Landbrugets Grene.

Hvad det i første Instant kommer an paa, det er at bibringe den mindre Jordbruger Lyst og Interesse for en fornuftig Regnskabsføring, at faa hans Evner vækkede i den Retning samt faa fremtvunget en gavnlig Kappelyst; men deraf følger jo ogsaa, at Maaden, paa hvilken en Konsulent maa virke, maa blive forskjellig paa hvert enkelt Sted, alt efter vedkommende Jordbrugers Evner, Kundskaber, Interesse for specielle Grene af hans Bedrift o. s. v.

For store Gaarde bliver det ofte anbefalet at ansætte særlige Regnskabsførere (ofte for flere Gaarde tilsammen), der efter indsendte Tabeller og løse Optegnelser fra Land-

manden udfærdige og afslutte Regnskabet fuldstændigt. Der kan siges meget for og imod denne Methode; jeg anser den ikke for heldig. Opgjørelsen er jo altid det vanskeligste Punkt ved Regnskabsføring, og efter min Mening faar Landmanden ved selv at føre sit Regnskab og afslutte det en langt bedre Tilegnelse og Forstaaelse af den virkelige Situation i det ofte nutildags ret sammensatte »Landbrugsmaskineri«, end det paa anden Maade vil være muligt.

Tabel I.

Landboforeningerne i kronologisk Orden.

(De med * betegnede Foreninger ere senere opløste).

Stiftet.

1805. *Efterslægtsselskabet paa Bornholm.
 1809. *Selskabet til Oplysningens og Industriens Fremme i Lolland-Falsters Stift.
 1810. Fyens Stifts patriotiske Selskab.
 1810. *Det økonomiske Selskab for Aarhus Amt.
 1810. Randers Amts Husholdningsselskab.
 1810. *Det Randlevske Distrikts Selskab.
 1812. *(Det slesvig holstenske patriotiske Selskab.)
 1812. *Møens landøkonomiske Selskab.
 1814. Holbæk Amts økonomiske Selskab.
 1818. *Kjøbenhavns Amts Agerdyrkningselskab.
 1820. *Holstebro og Omegns landøkonomiske Forening, (Ringkjøbing Amts Landboforening.)
-
1823. *Vejle Amts Landboforening.
 1830. Bornholms landøkonomiske Selskab.
 1833. Sorø Amts landøkonomiske Selskab.
 1835. Maribo Amts økonomiske Selskab.
 1839. Præstø Amts Landboforening.
 1839. Frijsenborg-Faurskov Birks Landboforening.
-

1841. Vends Herreds og Wedelsborgs Birks Landboforening.
1841. Thylands landøkonomiske Selskab.
1841. *Det økonomiske Selskab for Peterstrup Gods.
1841. Københavns Amts Landboforening.
1842. Samsø Landboforening.
1842. Aarhus Amts landøkonomiske Forening.
1842. Salling Landboforening.
1843. Frederiksborg Amts Landboforening.
1844. *Estrup landøkonomiske Forening.
1844. Haslev og Omegns Landboforening.
1844. Aalborg Amts Landboforening.
1844. Morsø Landboforening.
1845. Møens Landboforening.
1845. Hjørring Amts Landboforening.
1846. (Landboforeningen for Nordslesvig).
1846. Viborg Amts landøkonomiske Forening.
1846. Skanderborg og Omegns Landboforening.
1846. Hammerum Herreds Landboforening.
1846. Landboforeningen for Ribe Amts nordre Del.
-
1851. Den ny landøkonomiske Forening for Vejle Amt.
1852. *(Mellemslesvigs Landboforening).
1853. Hads Herreds Landboforening.
1854. Nord-Falsters Landboforening.
1854. (Det blandede Distrikts Landboforeninger).
1855. Baag med tilgrændsende Herreders Landboforening.
1855. (Den alsiske Landboforening).
1856. Langelands landøkonomiske Forening.
1856. Bølling-Nørreherreds Landboforening.
1846. Ulfborg-Hind Herreds Landboforening.
1856. Hindsholms Landboforening.
1856. Skodborg-Vandfuld Herreds og Lemvig Landboforening.
1857. Svendborg Amts landøkonomiske Forening.

1859. Ærø Landboforening.
 1857. Han Herreds Landboforening.
-
1860. Landboforeningen for Kalø Vig.
 1860. Elbo Herreds og Omegns Landboforening.
 1861. *Dronninglunds Herreds Landboforening.
 1861. (Aabenraa Amts Landboforening).
 1861. Hjerm-Ginding Herreders Landboforening.
 1861. (Den sundvedske Landboforening).
 1861. Hørsholms Distrikts økonomiske Selskab.
 1861. (Haderslev Amts Landboforening).
 1862. Thysting Vrads Herreds Landboforening.
 1862. Horsens Landbrugsforening.
 1862. Vestlollands Landmandsforsamling.
 1862. Kaløvig og Omegns Landboforening.
 1862. Landboforeningen for de mindre Landbrugere i
 Præstø Amt.
 1862. *Ballerup og Omegns Landboforening.
 1862. Horns Herreds Landboforening.
 1862. Kolding og Omegns Landboforening.
 1863. Ribe Kjøbstad og Omegns Landboforening.
 1863. De mindre Landbrugeres Landboforening for
 Sorø og tilgrændsende Amter.
 1864. Vejle Vesteregns Landboforening.
 1865. Holbæk Amts Landboforening.
 1865. (Landboforeningen for Haderslev og Omegn).
 1866. Silkeborg, Lysgaard og Hids Herreders Landbo-
 forening.
 1868. Refsnæs Landboforening.
 1868. Grenaa Landboforening.
 1869. Kolding Herreds Landbrugsforening.
 1869. *Næsbyholms Landboforening.
-
1870. Nibe Løgstør og Omegns Landboforening.
 1870. *Naarup Landboforening.
 1870. Landboforeningen for den nordvestlige Del af
 Randers Amt.

1870. Gl. Roskilde Amts Landboforening.
 1872. Det nordlige Fyens Landboforening.
 1874. Ramsø-Tune Herreders Landboforening.
 1874. Landboforeningen ved Ny Solbjerg Kro.
 1874. Langaa og Omegns Landboforening.
 1875. Ringstedegnens Landboforening.
 1875. Hobro, Aalestrup og Omegns Landboforening.
 1875. Stevns Herreds og Omegns Landboforening
 1876. Hadsten og Omegns Landboforening.
 1876. Rougsø-Sønderhald Herreders Landboforening.
 1877. Høver og Omegns Landboforening.
 1878. Odsherreds Landboforening.
 1878. Landboforeningen for den nordøstlige Del af
 Randers Amt.
-
1880. Vrads Herreds Landboforening.
 1880. Thureby-Kjøge og Omegns Landboforening.
 1881. Foreningen for Sejerslev-Ejerslev-Jordsby Kommune
 til Bevarelsen og Forbedringen af det jyske
 Kvæg.
 1881. Aarup og Omegns Landboforening.
 1884. Horsens ny Landbrugsselskab.
 1884. Hedelandboforeningen for Hodsager og omliggende
 Sogne.
 1884. Mariager og Omegns Landboforening.
 1885. Baagø Sogns Landboforening.
 1886. Odder Landboforening.
 1886. Foreningen af Sukkerroedyrkere paa Vestlolland.
 1886. Mols og Sønderherreds Landboforening.
 1887. Børkop og Fredericia Omegns Landboforening.
 1887. *Bræstrup Landboforening.
 1887. Landboforeningen af 1887 for Ribe By og Omegn.
 1887. Landboforeningen »Vendsyssel«.
 1887. Bregentved-Gisselfeld og Omegns Landboforening.
 1887. Landboforeningen »Nordthy«.
 1887. Landboforeningen for Stevns, Faxe m. fl. Herreder.
 1888. Kalundborg Omegns Landboforening.

Tabel 2. Landboforenings

	Antal Foreninger.	Omtrentlig Medlems- antal.	Samlet Medlems- kontingent.	Jordbrug over 1 Tdr. Hartkorn.	Medlemmer pr. 100 Jordbrug.
		Antal.	ca. Kr.	Antal.	Ant.
Kjøbenhavns Amt ...	1	750	3120	} 3345	50
Gl. Roskilde Amt ...	2	930	3010		
Frederiksborg Amt ..	3	1940	7330	2983	67
Holbæk Amt	5	1750	5360	4227	41
Sorø Amt	6	2060	6730	3697	48
Præstø Amt	8	4190	12610	4468	94
Bornholms Amt	1	650	1370	1431	38
Sjællands Stift...	26	12270	39530	20151	59
Fyens Stift	10	4970	14200	10443	46
Lolland-Falster S.	3	2400	6400	4371	70
Ribe Amt	6	2390	5370	3878	43
Vejle Amt	7	3170	6470	4629	66
Ringkjøbing Amt	9	3480	6910	4945	70
Aarhus Amt	13	7610	18100	5366	139
Randers Amt	9	4200	11870	4960	60
Viborg Amt	4	4180	8010	4912	77
Aalborg Amt	3	3800	9880	4240	86
Hjørring Amt	4	2790	6900	4208	60
Thisted Amt	4	1870	4240	3261	56
Hele Jylland	60	33490	77750	40399	75
Hele Danmark	99	53130	137880	75364	66

Statistik 1896.

Anvendt til Dyrskuepræmier.				Husmandspræmieringen.				
Statens Tilskud.	Foreningernes Tilskud.	Ialt til Præmier.	Præmiebeløb pr. Medlem.	Statens Bidrag.	Foreningernes Bidrag.	Ialt anvendt til Præmier.	Huse med Jord under 1 Td. Hartkorn.	Beløb i Præmier pr. Huslod.
c. Kr.	c. Kr.	c. Kr.	c. Kr.	c. Kr.	c. Kr.	c. Kr.	Antal.	Ør.
517	517	1034	1,25	300	50	350	13252	19
1000	1008	2008	2,23	2000	250	2250		19
2512	3146	5658	2,82	1600	450	2050	7416	27
3525	5302	8827	5,00	3000	2300	5300	8859	59
2224	2574	4798	2,66	2700	1025	3725	6486	57
5356	6546	11902	2,85	5025	1755	6780	9541	71
1270	1350	2620	4,76	600	100	700	2393	29
16404	20443	36847	3,07	15225	5930	21155	47947	44
6940	7585	14525	3,00	3500	950	4450	25219	17
2890	3487	6377	2,20	2700	650	3350	9800	34
2390	2726	5116	3,03	2900	332	3232	7905	40
8930	4892	13822	2,88	3100	953	4053	9449	42
5900	6700	12600	3,66	5450	431	5881	9041	65
10742	12301	23043	3,08	9250	2218	11468	11502	99
6590	7694	14284	4,72	4737	467	4204	8561	56
4010	6093	10103	2,65	2500	447	2947	8691	34
6139	6254	12393	3,36	2862	427	3289	7549	42
3110	4490	7600	2,92	2650	308	2958	9102	32
3447	3994	7441	4,00	2050	476	2526	6763	37
51258	55144	106402	3,32	34999	6059	41058	78563	52
77492	86659	164151	3,16	56424	13589	70013	161529	43

1888. Vorgod-Breining m. fl. Sognes Landboforening.
1889. Vildbjerg med Omegns Landboforening.
-
1890. Silkeborg og Omegns Landboforening.
1891. Kolind Landboforening.
1891. Sønder Omme og Omegns Landboforening.
1891. Sønder-Felding-Assing-Skarrild Landboforening.
1891. Den fyenske Bondestands Landboforening.
1891. Eshjerg og Omegns Landboforening.
1894. Landboforeningen for Næstved og Omegn.
1894. Østlollands Landboforening.
1895. Brande og Omegns Landboforening.
1895. Læssø Landboforening.
1895. Øster Herreds Landboforening.
1896. De mindre Landbrugeres landøkonomiske Selskab
i Sorø og tilgrændsende Amter.
1896. Nørre Nebel og Omegns Landboforening.
-